

Институциите представляват всички норми и правила, които претендират да създадат хора, които да прилагат санкции. Институциите включват всяка форма на ограничения, които човешките същества създават, за да оформят човешките взаимоотношения. Институционалните ограничения понякога се нарушават и следва наказание. Неинституционализираната власт крие реалната опасност от превръщането на страната в свободно поле на неограничавани силови въздействия. Там, където свършват институциите винаги започва да решава силата. Властовите отношения не могат да се реализират без институционална рамка – властта се осъществява чрез система от институции. Те са общото статукво. За да променят институциите хората създават организации, които се борят за промяна или понякога за запазване на статуквото. Организацията заема определено отношение към институцията, към правилата.

Във всички общества, от най-примитивните до най-напредналите, хората налагат ограничения на себе си, за да структурират връзките си с останалите. Институциите осигуряват структура за всекидневния живот. Институционалните ограничения включват едновременно това, което е забранено на индивидите и някои условия, при които те могат да предприемат определени действия. Те са правилата на играта в едно общество – наложените от самите хора ограничения. Те са наръчник за човешките взаимодействия. Това широко разбиране за институциите дава възможност те да се разглеждат не само като политически или друг тип правила, а като социалното статукво, описано в правила. Понятието “институция” означава нещо трайно установено. В социологическата теория с понятието “институция” се определят трайни социални взаимоотношения, форми на поведение и организация на социалния живот. Такива са семейството, църквата, образователните средища. Институциите не са само държавни, но и морални, религиозни и т. н. Институциите могат да бъдат формални – създадените от хората правила, или неформални – нормите за поведение. Това означава, че те се състоят от формални писани правила, както и от неписани поведенчески правила, които допълват формалните. Институциите се променят постепенно. Те са създадени от хората и се развиват и променят от тях. Формалните правила могат да се променят бързо като резултат от политически или юридически решения, традициите и правилата за поведение са по-неподатливи на целенасочена политика. Много по-лесно е да се опишат формалните правила, отколкото неформалните начини, с които хората са структурирали човешките взаимодействия.

- 2 -

Неформалните ограничения са широко разпространени черти и на модерните

икономики. Възникнали, за да координират повтарящи се човешки взаимодействия, те са продължения, усложнения и

модификации на формалните норми на поведение. Това са правила, които никога не са били съзнателно създадени и чието спазване е в интерес на всички. Неформалните правила възникват от социално предадена информация и са част от наследството, което наричаме култура. Тя лежи в основата на неформалните ограничения и играе важна роля за постепеното развитие на институциите. Културните характеристики имат упорита способност за оцеляване и не се променят веднага в отговор на промените във формалните правила. Създаването на формални законови системи, които да решават по-сложни спорове, изисква формални правила. Те могат да допълнят и повишат ефективността на неформалните ограничения. Формалните правила включват политическите институции. Това са специфичен вид институции, които имат пряка връзка с осъществяването на политическия процес. Йерархията на тези правила определя ограничения от генералните правила до частните клаузи. Политическите институции са нормативни системи за възпроизвеждане на задължителни за обществото решения, както и структурата за вземане на тези решения. Функцията на правилата е да улеснят политическата размяна – сключване на сделки с институции или понякога промяна на структурите на държавата. Правилата са създадени в интерес на личното благосъстояние. В тесен смисъл те обхващат онези политически институции, които са в ядрото на политическия процес, т.е. институциите в държавната инфраструктура като парламент, правителство, органите на съдебната власт, държавната администрация. Те са овластени да прилагат и държавна принуда при необходимост. В широк смисъл политическите институции включват и онези от тях, които осъществяват връзката между гражданите и държавните органи – политически институции-посредници. Това са политическите партии, групи на интереса и други форми на обединяване на гражданите, упражняващи влияние върху политиката. Това, което отличава институциите-посредници от първата група институции – държавните институции, е, че те са продукт на активността на гражданското общество за въздействие върху държавната сфера. Те се проявяват предимно в демократичните политически системи, при които гражданите се ползват със специфични права и свободи, определящи рамките на автономията на гражданското общество по отношение на държавата. Следователно политическите институции са относително

- 3 -

трайни и устойчиви социални обединения или структури, както и нормативни системи, чрез които се осъществява политическият процес. Политическите институции отразяват същността и спецификата на

политиката. Различна същност и роля имат институциите в различните типове политически системи. При съвременното развитие на либерално-демократичната система политическите институции придобиват качествено нови функции в политическия процес, свързани с участието на гражданите в политиката. Това води до размножаване на политическите институции, особено в недържавната сфера – т. нар. неправителствени структури, които в съвременния свят играят изключително важна роля за поддържане на жизнеността на демократичните политически системи.

Както институциите, така и организациите осигуряват структура за човешките взаимоотношения. За разлика от институциите, т.е. от установените правила, организациите представляват организирани интереси с цел постигане на обща задача – съхраняване или промяна на институциите. Организациите винаги имат определено отношение към институциите, което може да клони към радикално или консервативно, против или за запазване на статуквото. Политически организации са политическите партии, профсъюзите; икономически организации са фирмите; съществуват социални организации, образователни и др. Те са групи от индивиди, обвързани чрез определена обща задача за постигане на някаква цел. Институционалната рамка има съществено влияние едновременно върху това какви организации ще се образуват и как те ще се развият. На свой ред те влияят върху развитието на институционалната рамка. Сложността на средата може да обясни субективните възприятия на реалността и дори чувството за честност или нечестност, изпитвано от индивида към институционалната среда. Организациите са създадени благодарение на целенасочено намерение вследствие на възможностите, получени като резултат от съществуващия набор от институционални ограничения. Институциите определят възможностите на едно общество. Организациите са създадени, за да се възползват от тези възможности, и със собственото си развитие, те променят институциите. В процеса на постигане на своите цели организациите се явяват като основен агент на институционалната промяна. Политическата институционална ефективност се измерва със стабилността на провеждането на дадени интереси. Във всеки момент институциите отразяват нечии интереси и съхраняват тези интереси. Политиката се характеризира със специфични институции, процедури и дейности, чрез които разнородните интереси в дадена общност

- 4 -

придобиват характер на общовалидни и задължителни правила и норми. Организациите свързват индивидуалните интереси в групови за реализация на определена цел, свързана с институциите. Разбирането за

институции и организации унифицира социалните интереси без да ги дели на политически, икономически, културни и пр.

Главната роля на институциите в едно общество е да намалят неопределеността, като поставят основата на стабилна структура на човешките взаимодействия. Институциите се развиват от обичаи, правила и норми за поведение до писани и неписани закони и договори, като непрекъснато променят възможностите на избор пред нас.

Институционалната промяна оформя начина, по който обществата се развиват във времето, и е ключ към разбирането на историческата промяна. Характерът и типът на институциите и организациите в дадено общество дават представа за неговото историческо, политическо, социално и културно развитие.